

de Catalunya i de la cultura. Segurament, si no hagués portat una vida d'activista cívic i cultural tan intensa, hauria deixat encara més obra. Però, en tot cas, ha deixat molts deixebles i moltes iniciatives obertes, una herència fecunda que perdurarà en el futur.

Ramon PINYOL I TORRENTS
Universitat de Vic-Universitat Central de Catalunya
Institut d'Estudis Catalans

VICENT SALVADOR LIERN
(1951-2023)

La ciutat literària de Vicent Salvador

La ciutat literària del ciutadà lingüista, literat, professor i poeta valencià Vicent Salvador Liern (Paterna (L'Horta), 1 de gener del 1951-València (L'Horta), 24 de gener del 2023), familiar per via materna del saineter de la Renaixença Rafael Maria Liern, es pot contextualitzar amb les seues pàgines del volum *La lingüística en España. 24 autobiografias* (2014), entre els mestres i apassionats racionals de l'Anàlisi del Discurs, i totes les companyies metodològiques i temàtiques dels llenguatges humans. I es vincula *more litterario* amb el seu vitalisme, expressat en entrevistes dels darrers anys: «Vaig estar fa poc amb Harold Bloom, després que vingués a Barcelona a recollir el Premi Catalunya, passejant-lo per València i sopant amb més gent i ens recordava el seu pessimisme sobre la capacitat de fer llegir els estudiants i el seu avorriment cap als mitjans tecnològics de distracció que impedeixen la lectura. Jo no compartisc aquest pessimisme» (*Escola Catalana*, 393, 2002). Així ha estat, fins als darrers anys d'implicació en la lingüística aplicada a la ciència i el camp mèdic i de la salut, amb el plaer de l'estudi i la pràctica del sonet, el romanç o el poema en prosa, vingués de l'amic Estellés, o abans, de Garcilaso, Góngora o Quevedo — perquè la seua inicial formació procedia de les aules de la Universitat de Barcelona, el Meridà intel·lectual, l'Atenes dels universitaris valencians, per les classes del savi que li dirigí la tesina sobre Góngora: José Manuel Blecua (en la primavera del 1972). *Ab initio*, per tant, la literatura sostingué després i sempre el seu aprenentatge i el seu mestratge científic, dialogant, après també del savi Sebastià Serrano, des de la tesi doctoral, *Programa d'investigació per a l'elaboració d'una teoria del poema*, fonament d'*El gest poètic. Cap a una teoria del poema* (1984, Premi València d'assaig), un dels llibres decisius de la teoria literària valenciana i catalana contemporànies, i sobretot, a propòsit de la metàfora i la ironia; i amb qui sempre participà col·legiadament: per exemple, en el breu i intens promptuari *De la literatura com a signe* (1988, amb Àlex Broch, i Josep Maria Llompart).

La contribució biogràfica i científica de les obres de Vicent Salvador es fonamenta en la vivència del Mediterrani vitalista i conversacional dels debats a les aules o a les tertúlies de la València nocturna, arran també de la celebració dels Premis Octubre, o de qualsevol ciutat del món on hi hagués un congrés de Lingüística o ressonés el País Valencià: no altrament de la tertúlia com a màxima expressió social, s'explica la seua supervivència, compartida amb Jaume Pérez Montaner, a l'explosió de la bomba d'una matinada del 1994 a Sueca (la Ribera Baixa), a la casa de Joan Fuster. I es projectà en la participació institucional en tots els àmbits de la galàxia Gutenberg i de la galàxia McLuhan. Per no oblidar, la permanent acció institucional que pot representar la seua contribució, convé esmentar la reunió de filòlegs de llengua espanyola i catalana, organitzada a Segòvia (1994), per la Generalitat de Catalunya i l'Institut Cervantes —com a paral·lel dels encontres d'escriptors de les llengües d'Espanya—, coordinada per José Manuel Blecua, José Anto-

nio Pascual i Joaquim Rafel, i amb participació de Fernando Lázaro, Antonia Martín Zorraquino, Darío Villanueva, Jon Juaristi, Ignacio Bosque, Violeta Demonte, Aina Moll (i qui signa aquesta nota admirativa)... I també, com a membre del Patronat de la Biblioteca Nacional de España (anys 2005-2008), sota la direcció de Rosa Regàs. I sobretot, per una permanent activitat editorial, des de la col·lecció «Comunicació» de Publicacions de la Universitat de València, amb les Universitats d'Alacant i Jaume I de Castelló, esdevinguda després l'esplèndida col·lecció actual Aldea Global, amb les universitats de València, Jaume I, Autònoma de Barcelona, i Pompeu Fabra. I per un escreix de participació i de publicació en col·leccions i obres de Tres i Quatre, Tàndem, Bromera, Abadia de Montserrat, Edicions 62, o Onada; i en revistes com *Caplletra*, *L'Espill*, *eHumanista*, *el Journal of Catalan Studies*, *Révue d'Études Catalanes*, *Zeitschrift für Katalanistik*, *Afers*, *Reduccions*, *Ítaca*, *Articles*, o *Escola catalana*; i en els anys recents, la científica i interdisciplinària *Mètode* (dirigida per Martí Domínguez).

Aquesta seua perspectiva —científica, cultural, didàctica— de transferència del coneixement, s'estengué sempre a una internacionalitat pragmàtica de participació associativa: actiu sempre, en conferències i publicacions, del PEN Club, de l'Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, l'Institut Joan Lluís Vives, l'Associació Internacional de Llengua i Literatura Catalanes, l'Anglo-Catalan Society, la North American Catalan Society, la Deutsch-Katalanische Gesellschaft, o l'Associazione Italiana di Studi Catalani... Des de feia cinc dècades, havia patat les creacions i resultats de la recerca en la col·legialitat i la interdisciplinarietat de projectes, de la rellevància de *L'inscription des biais sociocognitifs dans la langue* (CRNS de França, dir. Pierre-Yves Raccah, 1999-2002); o *Translation, Multilingualism, Information and Communication Technologies and Transference of Knowledge* (Tramictek) (European Network of Excellence, dir. Vicent Martínez, 2002-2007); o *Comunicación en la Empresa y en las Instituciones: Mecanismos discursivos de gestión del conocimiento y persuasión social* (dir. Esperanza Morales, 2010-2013); i la implicació dels seus col·legues de la Universitat Jaume I, del Grup *Llengües i cultures europees i nous llenguatges literaris i audiovisuals* en recerques sobre *Lenguaje y cultura de la salud* (2015-2017), sobre *La construcción discursiva del conflicto: territorialidad, imagen de la enfermedad e identidades de género en la literatura y en la comunicación* (2018-2020); *L'espacialitat com a construcció cognitivoemocional en l'àmbit literari* (2018-20) o *Anàlisi crítica de les estratègies narratives amb aplicació preferent a l'àmbit sociocultural valencià contemporani* (2022-24).

A partir d'aquesta notable mostra de recerca, resulta indefugible subratllar-ne la correlativa col·legialitat científica i pedagògica: protagonista de la generació del compromís i la modernitat de les ciències humanes, la lingüística i els estudis literaris en les universitats hispàniques, i les valencianes: ell amb docència i recerca en la Universitat de València, la Universitat d'Alacant i la Universitat Jaume I de Castelló de la Plana; i cal recordar que la seua és la primera generació valenciana a impartir al País Valencià titulacions universitàries superiors i autònomes de Filologia, Lingüística i Literatura. Com pocs altres professors i investigadors, en el vessant de la recerca, la docència i l'obertura cultural i literària, i en temps de transformacions socials i culturals, ha compartit tres generacions de mestres, companys i alumnes en la recerca o l'acció discursiva, lingüística i literària. Al mestratge permanent i mutu de Sebastià Serrano, i altres afinitats posteriors, com la de Joan Fuster o la de Joaquim Molas, cal adduir la vinculació —*passez le mot*, i l'ordre temporal— amb el matrimoni de Robin i George Lakoff (des d'una estada en la University of California Berkeley, 1991), Dominique Maingueneau, Pierre Y. Raccah, Jean Paul Bronckart (després d'una estada en la Universitat de Genèva, convidat per Ximo Dolz, 2001)... I d'aquestes col·laboracions i aprenentatges se'n deriva una autèntica xarxa de coneixement filològic i discursiu, docent i investigador, en les recerques dels mestres, col·legues, o alumnes (en aquest cas, sovint, amb la direcció de les tesis doctorals) de les universitats de València, d'Alacant i Jaume I de Castelló, i d'universitats catalanes, que mereixen llistat obert: Jaume Pérez Montaner, Vicent Es-

crivà, Antoni Ferrando, Vicent Alonso, Manuel Pérez Saldanya, Gemma Lluch, Maria Josep Cuenca, Maria Conca, Ferran Carbó, Ramon Rosselló, Lluís Payrató, Josep Murgades, Amadeu Viana, Enric Sòria, Enric Balaguer, Vicent Martínez, Carles Cortés, Lluís Meseguer, Josep R. Guzmán, Adolf Piquer, Heike van Lawick, Daniel Pérez Grau, Laia Climent... Tot fins a la sessió a l'Ateneu de Barcelona, en què hagués hagut de participar Vicent Salvador —o d'ell se n'hi degué parlar— el divendres 27 de maig del 2022, sobre «Joan Fuster, arquitecte d'una cultura», amb Enric Sòria, Dominique Maingueneau, Mercè Rius, Enric Bou i Dominic Keown.

Tanmateix, la seua acció comunicativa, científica i literària més es valora alhora amb la combinació contemporània oralitat-escritura, processual, dialèctica. Així, alguns dels seus temes més rellevants i publicacions procedeixen de conferències i ponències en congressos internacionals, com les següents: «La poesia del trobador Guillem de Berguedà: estilística i pragmàtica del discurs» (Aix-en-Provence, 1983), *Metaphor and argumentation* (Amsterdam, 1990), «Aspectes semantico-pragmàtics de les condicionals: aplicació a un corpus de proverbis catalans» (Zürich, 1992), *Análisis de algunos marcadores discursivos en un corpus conversacional bilingüe español-catalán* (amb Josefa Berenguer, Palermo, 1995), «La Rondalla de rondalles: de la fraseologia dialectal al model narratiu» (Cagliari, 1998), *Discours scientifique et communication sociale* (Limoges, 2001), *Métaphore grammaticale et discours scientifique* (Paris, 2001), *Traducir el encanto: universalismo, imaginación y didacticidad en Le Petit Prince* (Las Palmas, 2002), «Estratègies de la divulgació sociosanitària: aplicació a l'anàlisi d'un glossari sobre la SIDA» (amb Cecili Macián, València, 2004), «La gestió de la didacticitat: cadenes anafòriques i tasques interpretatives» (Barcelona, 2006), «Entre retòrica i gramàtica: les estructures de la concessivitat en català» (Budapest, 2006)... La socialització pragmàtica d'aquest àmbit de comunicació oral es manifesta en l'*opera aperta* d'un currículum copiós de conferències pràctiques, locals, nacionals o internacionals, sobre temes assumptes: l'eufemisme en el discurs polític, la gestió de la interacció en l'entrevista política, les fonts d'energia, els protocols de la interacció clínica, la presa de contacte entre pacient i professional, l'actuació podològica, els horòscops, la SIDA, la partícula de Higgs... *Et sic de caeteris*, fins a la sessió que havia de presidir el diumenge 6 de novembre del 2022, de la conferència de l'Anglo-Catalan Society en la seua Universitat Jaume I, sobre *Alternative Representations of Desire in Contemporary Catalonia*.

Cal conèixer, comprendre i compartir les publicacions de Vicent Salvador sobre la base de la interdisciplinarietat i l'eclecticisme, contra tota frontera del coneixement —per cert, si de fet no considerem la noció de *frontera*, com havíem discutit més d'una vegada, atenent els criteris matemàtics o topològics que podria representar el pensament de Sebastià Serrano, o també l'enunciat propagat també per Lluís V. Aracil: en realitat, una “frontera” no “limita”, sinó que “uneix”, “dialoga”, i expressa —dic jo— la capacitat oberta, “allà” on és capaç d'arribar un país, una llengua, un fet social, una biografia humana. I així també, el llenguatge, els llenguatges, vivint en la tensió entre unitat i diversitat; i en estructura i en canvi: la (seua) crítica s'acara, per tant, a la historicitat amb voluntat de cànon i de consens, i també de dissentiment, de dubte, de contrast, de renovació i recerca.

Tot amb tot, en aproximar-se al mapa de realitzacions i propostes teòriques, històriques o crítiques, de Vicent Salvador, no és balder de començar per l'afecció personal, ideològica o emotiva, i local o nacional —que és la manera immediata o imprescindible de ser social i universal. Així, cal adduir el seu tractament crític i pedagògic de personalitats literàries valencianes que ha contribuït a reconèixer: la narrativa d'Enric Valor (abans i després del volum *Valoriana* (1999), amb Heike Van Lawick); o la de Josep Lozano... I sobretot, els dos punts de referències literàries del país: Vicent Andrés Estellés i Joan Fuster. Del poeta de Burjassot, n'hi ha una executòria biogràfica sencera, des d'*Una aproximació a Vicent Andrés Estellés* (amb Jaume Pérez Montaner, 1981) i *Guia didàctica sobre textos de V. Andrés Estellés* (amb Vicent Escrivà, 1981), passant per treballs

d'anàlisi, com «L'escriptura estellesiana: claus pragmaestilístiques» (2004), i per la compilació d'una enciclopèdia d'estudis sense parió sobre tots els àmbits de l'autor: *L'obra literària de Vicent Andrés Estellés. Gèneres, tradicions poètiques i estil* (2017, amb Manuel Pérez Saldanya, impulsada per l'Acadèmia Valenciana de la Llengua); fins a un dels projectes fonamentals de la història literària valenciana contemporània: la seua coordinació de l'edició de l'*Obra completa*, procés presentat en *Opera estellesiana* (2010, amb Adolf Piquer i Daniel Pérez Grau), i en procés actual d'hesitada reordenació, compleció i publicació. I quant als estudis de les idees i els llenguatges fusterians (com a paradigma, a més o especialment, de l'assaig), cal consignar les múltiples conferències, articles, i edicions, com a *background* de l'excel·lent aplec *Fuster o l'estratègia del centaure. Per a una anàlisi del discurs fusterià* (1994).

En general, tanmateix, atenen la diacronia i la permanència d'interessos i propostes de Salvador, cal remarcar-ne la fonamental implicació en la teoria literària i les anàlisis del discurs literari, des del ja citat *El gest poètic. Cap a una teoria del poema* (1984) esgallat de la tesi doctoral, passant per *La frontera literària. Dotze discursos sobre el discurs* (1988), i l'adaptació —en alguns aspectes, reescriptura compartida— d'*Elements de lingüística per al discurs literari* de Dominique Mainueneau (1995). Sens dubte, dins el panorama d'estudis teòrics i aplicats, com un nus multidiscursiu, hi destaquen els estudis sobre la metàfora, acarada amb múltiples enfocaments i propostes des de l'estilística i des de la pragmàtica, en un seguit d'aplicacions, que es poden pautar amb *Metaphor and style in Catalan* (en *The Pragmatics of Catalan*, 2011, coord. Lluís Payrató i J. M. Cots), «Metàfora y fraseología en el discurso periodístico de tema político» (2012), o «Sobre el coneixement analògic: la metàfora en el discurs de la biotecnologia» (2019).

A l'estirp d'aplicació de la teoria literària, no ha deixat de sumar-hi l'enfocament historicocrític —social, lingüístic, estilístic—, a propòsit de la fraseologia («La Rondalla de rondalles: de la fraseologia dialectal al model narratiu», 1998), o de la toponímia (*Sémiotique de la toponymie: analyse de quelques cas dans la littérature catalane*, 1993). I de fet, reuní de manera miscel·lània, en *Els arxius del discurs. Episodis valencians d'història social de la llengua i literatura* (2001), estudis locals, fraseologia, recepció de la tradició textual, i anàlisis de textos segons gèneres. Altres aplecs fonamentals d'estudis són, precisament, consagrats a anàlisis crítiques sobre constants de gèneres en la societat valenciana: l'antologia canònica i pedagògica *Vint anys de novel·la catalana al País Valencià* (amb Adolf Piquer, 1992); i les miscel·lànies *Poesia, ciutat oberta. Incursions en el discurs poètic contemporani* (2000), amb títol —esment d'Umberto Eco— de civilitat i d'interrelació de gèneres; i *Figures i esbossos. Estudis sobre literatura valenciana contemporània* (2012), on s'integren el "Fuster, educador", Enric Valor o Carmelina Sánchez Cutillas. Sobre l'interès comunicatiu del teatre valencià, cal citar «Del dialectalisme i del discurs col·loquial: una aproximació als sainets d'Escalante», amb atenció a l'oralitat i a les vicissituds de la "llengua literària". I en tot cas, l'assaig completa la seua "obertura" a la literarietat, des de l'antologia fonamental *Tebeos per a intellectuals. Vint-i-cinc anys d'assaig al País Valencià* (1985), fins al recent caracteritzador «L'assaig com a gènere: un territori de frontera» (2018).

És a mitjans dels anys noranta del segle passat —de retorn de l'estada a Berkeley, potser, diria jo— que les recerques de Vicent Salvador van al nucli dels estudis lingüístics i insisteix a vincular la gramàtica al cognitivisme, la pragmàtica i l'anàlisi del discurs: així, en *Sobre la dicotomia Estructura / Uso: gramaticalización, idiomaticidad e interferencia pragmática* (en Maria Teresa Echenique dir., *Historia de la lengua española en América y España*, 1995), i en aplicacions a determinants aspectes de la sintaxi: *Concessivity and processes of grammaticalization: the case of the Catalan concessive 'encara que'* (en José Luis Cifuentes, ed., *Estudios de Lingüística cognitiva*, 1998). I sobretot, en el capítol «Les construccions condicionals i les concessives» de la *Gramàtica del català contemporani* (Joan Solà, Maria Rosa Lloret, Joan Mascaró, Manuel Pérez Saldanya, dirs., i col·laboració de Gemma Rigau, 2002). Tanmateix, dues notes integren tan inte-

ressant contribució: així, Salvador comença el seu capítol amb un epígraf tipològic i propedèutic: «Caracterització general: entre la coordinació i la subordinació», i encara amplia el focus, en una conferència posterior (2006), «Entre la retòrica i la gramàtica: estructures de la concessivitat en català». I alhora, el corpus o exemplari adduït —sobre la concessivitat— és ben notable: el diari *Avui*, TV3, Boccaccio, Timoneda, Martorell, J. Maragall, J. Salvat Papasseit, Escalante, el narrador costumista J. Pascual Tirado, i el narrador Lluís A. Baulenas.

Així, el corpus sol ser tan o més rellevant que la metodologia —ja aquesta sempre interdisciplinària—, compromesa, apassionada en la dada viva i variada (i encara algú incaut el considerava propens a teoritzar, a sotmetre la realitat proteica dels textos davall el mandat de la teoria!). Així, per bé que en aquest àmbit, les estructures sintàctiques són el nucli de la reflexió, mai s'entenen fora de la variació: *Transitivité et interférence linguistique: la construction A + complément d'objet direct en espagnol et en catalan* (1993); o més recentment, «Argumentació i estructures lingüístiques» (dins N. Alturo *et alii* (ed.) *L'argumentació*, 2006). Més encara, en altres recopilacions, com *El discurs prefabricat. Estudis de fraseologia teòrica i aplicada* (amb A. Piquer, 2000), rescata per a la col·laboració amb la gramàtica fenòmens lingüístics “perifèrics”, que reclamen l'antropologia, l'oralitat... El seu treball es titula «Engegueu el ventilador amb les mans ben netes. Fraseologia, metàfora i interdiscurs en la comunicació política».

L'àmbit ideològic i temàtic exactament actual i previst per als pròxims anys d'aquesta obertura a les anàlisis dels discursos s'estén als gèneres, al cos i la salut. Així, l'anàlisi paradigmàtica de la poeta —no poetessa: poeta— «Maria-Mercè Marçal: Dona i poesia, més enllà i més ençà del mirall de la Medusa» (Jordi Malé i Laura Borràs (ed.): *Literatura catalana: teoria i crítica*, 2001), continuada en «Cos i mirada en l'escriptura de la dona: la literatura segons M. M. M.» (en l'homenatge jubilar *Professor Joaquim Molas. Memòria, Escriptura, Història*, 2003), i sobretot, en la direcció de la tesi doctoral de Laia Climent, culminada en *Maria-Mercè Marçal: cos i compromís* (2008). La línia fonamental de treball oberta en els darrers anys, era la lingüística aplicada a la salut: des d'«El discurs de la podologia en internet» (amb Cecili Macián, 2003), passant per «Pràctiques discursives en l'àmbit sanitari: Contextos, gèneres i estils» (2012), fins a dos llibres internacionalment valuosos: *Discourses on the Edges of Life* (amb Adela Kotatkova i Ignasi Clemente eds., 2020), sobre la mort des de l'antropologia, la medicina i els estudis literaris, i *Understanding the discourses of aging* (amb Agnese Sampietro 2020), amb mirada multifacètica a un dels ítems constitutius de la societat contemporània present i futura.

Tot amb tot, el Vicent Salvador viatger del llenguatge i entre llenguatges havia donat i donaria obres rellevants aplicades a quatre àmbits: l'anàlisi (crítica) del discurs, la comunicació, la traducció i la didàctica. Així, la polièdrica recopilació *L'ull despert. Anàlisi crítica dels discursos d'avui* (2012), des de la publicitat, la televisió o la traducció, i la crítica de gènere o sobre la guerra. Dues dècades abans, dues altres recopilacions notables s'havien assentat en el currículum del Salvador comunicatiu: *Teletextos. Lectures de teoria de la comunicació* (1989) i *Teletextos II. Lectures de sociologia de la comunicació* (1990). I, quant a la traducció, resulta il·lustratiu «Sobre la operació traductora» (amb Maria José Carrión), pròleg a la traducció de Jean-Paul Bronckart, *Actividad verbal, textos y discursos. Por un interaccionismo socio-discursivo* (2004), on les decisions de traducció (per exemple, dels temps verbals) són glossades en el marc de la reflexió lingüística i discursiva. I també les anàlisis de traduccions singulars: «Retòrica i recepció de la literatura romàntica: sobre les traduccions d'E.T.A. Hoffman» (1998, amb el professor i traductor Josep R. Guzmán), atenent la pragmàtica intercultural; i *Recepción literaria y afinidades electivas: Joan Fuster, traductor de Ignazio Silone* (2010), que generà una molt important i sensible situació comunicativa: l'anàlisi de Salvador glossava la traducció de *Fontamara*, que en realitat no havia traduït Fuster, sinó, per encàrrec de l'assagista (però sense fer-ho constar en els crèdits de l'edició de la traducció), un gran coneixedor de la llengua italiana, Joan Francesc Mira (voldria subratllar

el meu íntim seguiment del debat enutjós sobre l'error i el fet, i com refermà i reorientà per a Salvador, el reconeixement del lloc social i l'obra successiva dels dos assagistes valencians més importants).

I la didacticitat dels discursos va suscitar constantment el biaix pragmàtic i comunicatiu de les recerques i la docència: així, dos manuals universitaris, i adients a la formació dels candidats al professorat d'ensenyament mitjà, essencial qüestió de la dècada dels anys vuitanta del segle vint: la *Invitació a la literatura catalana* (amb Vicent Escrivà, 1986), i la *Invitació a la llengua catalana* (amb Antoni Ferrando, Miquel Nicolàs i Manuel Pérez Saldanya, 1987). Estan superats ja eixos manuals, en els temps proteics valencians actuals? Potser no. En tot cas, entre els camps d'impliació de l'autor amb la didàctica, cal remarcar la seua atenció a la contística, en «Factors sociocognitius en la figura de la Ventafocs: de la tradició secular a les adaptacions actuals del relat» (amb Gemma Lluch, 1999), i també les aplicacions a formació dels mestres, la lectura i l'escriptura: així, en *L'ensenyament del discurs escrit* (amb Isabel Ríos, 2008).

L'*opera aperta* de Vicent Salvador presenta un currículum social de recerca i de crítica, ramificat, si no, fonamentat, en l'escriptura poètica no desvinculada de l'Acadèmia i de la crítica original —no altrament, dit en general però precisament, que altres notables referents contemporanis: Paul Valéry, T. S. Eliot, Joan Maragall, Carles Riba, Luis Cernuda, Dàmaso Alonso, Joan Fuster, José María Valverde, Joan Ferraté, Gabriel Ferrater, Jaime Gil de Biedma, Pere Gimferrer o Antoni Marí. En definitiva, no es pot separar el Joan Fuster del *Dietari* i el d'*Escrit per al silenci*. El Gil de Biedma del *Diario del artista seriamente enfermo* i el dels assaigs d'*El pie de la letra*. El Gabriel Ferrater de *Les dones i els dies* i el de *Sobre literatura*. Els miralls, els espais deserts i les aparicions de Gimferrer i els seus dos esplèndids dietaris. La trilogia poètica d'Antoni Marí i *La voluntat expressiva...* I el Vicent Salvador de *Calabruix* i *El gest poètic*, o *Mercat de la sal* i *Fuster o l'estratègia del centaure*.

Però encara i sobretot, la “poesia, ciutat oberta” de Vicent Salvador és portaveu i tornaveu de la biografia i la vida quotidiana i cívica. Així és la seua des d'*Argiles* (1980), en el qual Salvador Espriu trobà “versos de debò, humans”, “troballes poètiques i verbals” i un “clar lirisme”; i immediatament, *Ritual de cendra* (1981), on la literatura postula decasíl·labs:

Encabir la desfeta de la vida
en caixes de sonets ben embalades
-com ha escrit l'Estellés, de qui ho he après
i posar-hi un gran llaç al bell damunt.

I després, la pluja ciutadana de *Calabruix* (1984, any d'*El gest poètic*), on reprèn i socialitza versos lliures:

La rudesia de la Ciutat i una màgia d'apel·lacions infantils
i realitat adulta, recordada, patida, embellida.
On habite l'oblit, als clars jardins
mai no estimats per l'alba, on jo esdevinga
pur indici d'argiles apagades
pel temps.

Ecós heretats, compartits amb Vicent Andrés Estellés, Luis Cernuda... Fins a la definitiva crònica personal del pas del temps personal i social, vital i viscut, autèntic *Mercat de la sal* (1993): crònica victoriosa del desencís de l'autor ja quarantè i testimoni del decés del pare: «Hi ha una certesa: demà serà dissabte i cal traure la vida al mercat de la sal».

Last but no least, la culminació de la ciència i la consciència comunicativa de Vicent Salvador, d'acció comunitària i col·legiada, salta fronteres discursives i estilístiques —i per això s'afirma en els subtítols, no merament paratextos o metatextos, que maniàticament impulsa en els llibres, els articles i fins i tot els projectes d'investigació. I es pot comprovar en els temes i les incitacions dels treballs publicats en el seu any 2022, darrer i definitiu: «Pragmàtica dels textos i debat social sobre la COVID-19: estratègies negacionistes, liberalisme i comunitarisme», i *Riesgo y peligro en los trastornos del juego: discursos sobre la ludopatía* (amb Adela Kotatkova); *The Social Debate on Energy Sources and Climate Change: Representations, Argumentation and the Emotional Dimension*; i «Notes sobre la poesia de Fuster: el jo convuls» (en homenatge i memòria de Josep Massot i Muntaner). I, finalment, amb l'aplec pòstum de treballs del seu grup d'investigació de la Universitat Jaume I, *Lletres valencianes contemporànies. Vicent Andrés Estellés i Joan Francesc Mira*, amb l'epíleg de qui signa aquesta necrològica, miscel·lània i pragmàtica. L'obra de Vicent Salvador: ciutat oberta. *Ad multos annos*.

Lluís MESEGUER
Universitat Jaume I

PERE BALAÑA
(1947-2023)

Pere Balaña i Abadía va ser arabista, historiador i bona persona. Ens va deixar al mes de març però en tenim una obra copiosa. L'any 1987 publicà¹ un recull bibliogràfic amb més de 500 fitxes, totes amb un breu resum i una encertada valoració, d'obres aparegudes des del segle XVIII fins llavors. Malgrat ser ben primerenca, encara és útil als qui ens dediquem a l'estudi del nostre passat islàmic i a les conseqüències que va comportar. El seu interès per l'islam i la seva voluntat d'estimular investigadors continuà amb la publicació d'una altra bibliografia, amb 1.758 entrades més.² Ambdues publicacions van acompanyades d'uns útils índexs antroponímics, toponímics i de matèries. Com a conclusió d'aquests dos ingents treballs, els que fem recerca sobre la història medieval catalana difícilment en podem prescindir. I tampoc no poden ser ignorats pels filòlegs.

Em dol haver de referir-me també a una extensíssima continuació que va seguir recollint en Pere i que havia de publicar l'Institut Europeu de la Mediterrània, però que no ha vist ni veurà mai la llum. Passava també de més de mil noves fitxes. Ramon Petit i jo vam tenir a les mans el disquet i, per circumstàncies avui (i llavors) desconegudes, es va perdre en algun despatx. Suposo que es van produir un seguit de desgràcies, agreujades pel fet que en Pere no en guardava cap còpia. De fet, aquest malaurat succés va contribuir a minvar els ànims del seu autor i la historiografia andalusina i catalana va perdre així un excel·lent investigador.

Si he qualificat de pionera l'obra de Balaña és perquè, tret del gran precedent de Josep M. Millàs Vallicrosa, poca cosa havíem fet els altres historiadors. A la primera recopilació bibliogràfica d'en Pere, hi ressenyava una seixantena d'articles seus i, a la segona, 125. Un dels grans mèrits d'ambdós reculls —i alhora gran entrebanc— és el fet que hi inclou tota mena de publicacions mentre tinguin quelcom a veure amb la història del passat islàmic del que avui és Catalunya: llibres, treballs erudits, d'alta divulgació i de no tan alta, col·laboracions en obres col·lectives, periòdics, fulletons, conferències, ressenyes fins i tot treballs inèdits, que anà a cercar a revistes acadèmiques però també a publicacions locals i fins

1. *Sharq al-Andalus* (Alicante), núm. 3. Es va editar també com a separata *Els Musulmans a Catalunya (713-1153). Una aproximació bibliogràfica*. Alacant, 47 p.

2. *Bibliografia comentada de l'Islam a Catalunya (713-1153)*. Lleida: Pagès editors, 1998, 322 p.